

BARBARA ŻARSKA

Katedra Ochrony Środowiska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

KONCEPCJA ZBIORU OGÓLNYCH ZASAD PLANOWANIA TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ NA OBSZARACH CHRONIONYCH

Streszczenie. Celem jest przedstawienie koncepcji zbioru dziesięciu ogólnych zasad planowania funkcji turystyki zrównoważonej na przyrodniczych obszarach chronionych i innych terenach o dużej wartości krajobrazu. Koncepcja ta odzwierciedla poglądy Autorki na sposób udostępnienia obszarów chronionych do celów turystycznych. Zasady te mają charakter strategiczny i dotyczą programu, monitoringu i sterowania ruchem turystycznym zarówno w odniesieniu do pojedynczego obszaru chronionego, jak i zespołu tych obszarów w regionie. Stosowane łącznie, powinny umożliwić osiągnięcie równowagi pomiędzy użytkowaniem turystycznym a zachowaniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych. Turystyka jest bardzo ważną funkcją obszarów chronionych, dlatego istnieje potrzeba rozwijania jej na tych terenach. Zaproponowano pojęcie „maksymalnej ekologicznej turystyki” (*maximum ecological carrying tourism*), która oznacza możliwie szerokie udostępnienie turystyczne terenu i maksymalizację zysków z turystyki z jednoczesnym zachowaniem jakości, ilości i układu przestrzennego walorów krajobrazu przyrodniczego.

Słowa kluczowe: obszary chronione, turystyka zrównoważona, zasady planowania turystyki zrównoważonej, maksymalna ekologiczna turystyka

Wstęp

Turystyka pełni ważną funkcję na obszarach przyrody chronionej. W zależności od rangi obszarów chronionych, zasady i intensywność ich turystycznego udostępnienia powinny być zróżnicowane. Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody (USTAWA... 2004), obszarami chronionymi najbardziej predysponowanymi do pełnienia funkcji turystycznej są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Turystyka jest również organizowana w parkach narodowych i rezerwach przyrody, choć zapisy wspomnianej ustawy nie eksponują celów turystycznych na tych obszarach. Turystyka zrównoważona

pełni też ważną funkcję na obszarach chronionych Natura 2000 (SIEĆ NATURA... 2004). Inne typy obszarów chronionych są także użytkowane turystycznie.

Ważne jest doskonalenie sposobu podejścia w planowaniu funkcji turystycznej na obszarach chronionych. Zdaniem Autorki, możliwe jest takie zaprojektowanie i realizacja turystyki na tych obszarach, aby przyniosła ona duże i wielostronne korzyści społeczności lokalnej, a jednocześnie nie powodowała degradacji walorów przyrodniczo-krajobrazowych. Celem publikacji jest prezentacja koncepcji zbioru ogólnych zasad planowania i programowania turystyki zrównoważonej na obszarach chronionych.

Turystyka jest rozumiana jako zespół stosunków i zjawisk, które wynikają z podróży i pobytu osób przyjezdnych, o ile nie następuje w związku z tym osiedlenie i podjęcie działalności zarobkowej (BORNE i DOLIŃSKI 2000). Turystyka zrównoważona oznacza turystykę przyjazną środowisku i dotyczy wszystkich obszarów – wiejskich i miejskich – oraz wszystkich rodzajów turystyki po dokonaniu ich „ekologizacji” (ZARĘBA 2000). Ekoturystyka jest również turystyką przyjazną środowisku, ale dotyczy przede wszystkim obszarów wiejskich. Jest ściśle związana z przyrodą i rdzenną kulturą obszarów o wysokich walorach naturalnych. Charakterystyczny jest dla niej szczególnie szacunek do przyrody i kultury (ZARĘBA 2000). Ruch turystyczny oznacza podróże podejmowane dla przyjemności, wypoczynku lub leczenia, pieszo lub jakimkolwiek środkiem komunikacji (GAWORECKI 2003). Krajobraz jest rozumiany jako synteza środowiska przyrodniczego, kulturowego i wizualnego (ŻARSKA 2002).

Materialy i metody

Przedstawiona w artykule koncepcja zbioru zasad planowania i kształtowania zrównoważonej turystyki na obszarach chronionych i innych terenach cennych przyrodniczo została opracowana na podstawie przeglądu literatury przedmiotu i długoletnich doświadczeń autorki, zdobytych podczas realizacji badań i przedsięwzięć z zakresu ochrony krajobrazu i uprawiania turystyki (m.in.: NEW CHALLENGES... 1993, PTASZYCKA-JACKOWSKA i BARANOWSKA-JANOTA 1998, MCKERCHER 1998, HALL 2000, GOSPODAROWANIE NA OBSZARACH... 2001, WOŹNIAK 2001, EAGLES i MCCOOL 2002, HUNTER 2002, GÖSSLING 2002, GÖSSLING i IN. 2002, PTASZYCKA-JACKOWSKA 2005, ŻARSKA 2002, 2005 a, b, 2007).

Wyniki

Prezentowane w artykule zasady planowania turystyki na obszarach chronionych mają charakter strategiczny i dotyczą zarówno pojedynczego obszaru chronionego, jak i zespołu obszarów chronionych w regionie. Bardzo istotnym warunkiem zwiększenia stopnia zrównoważenia turystyki i ochrony przyrody jest stosowanie tych zasad łącznie, a nie pojedynczo. Proponowane podejście powinno przyczynić się do zabezpieczenia wartości przyrodniczo-krajobrazowych tych terenów przy jednoczesnej maksymalizacji korzyści uzyskiwanych z turystyki (ŻARSKA 2005 b). Prezentowany zbiór zasad można nazwać „kodeksem dobrej praktyki turystycznej”.

Zasada 1. Dążyć do utrzymania równowagi między jakością, ilością i układem przestrzennym walorów przyrodniczych, kulturowych i wizualnych (walorów krajobrazowych), a intensywnością użytkowania turystycznego. Warunkami niezbędnymi do uzyskania tej równowagi są: 1) projektowana funkcja turystyczna musi być przedmiotem starannego planowania i zarządzania, 2) wartości krajobrazu powinny być dobrze rozpoznane. Wskaźnikiem tego zrównoważenia jest nie pogarszanie się stanu walorów krajobrazowych (monitoring, porównaj: zasada 7).

Zasada 2. Każdy obszar chroniony powinien obowiązkowo posiadać starannie opracowany program funkcji turystycznej. Racjonalny program funkcji turystycznej umożliwi niemalże pełne sterowanie ruchem turystycznym i kontrolowanie go w sposób zapewniający zachowanie wartości przyrodniczo-krajobrazowych. Taki program pozwoli jednocześnie na czerpanie różnorodnych korzyści z turystyki. W przypadku braku spójnego i atrakcyjnego programu funkcji turystycznej, turyści będą poruszać się po obszarze chronionym zgodnie z własnymi pomysłami, stwarzając niebezpieczeństwo zwłaszcza dla walorów przyrodniczych. Sterowanie i kontrolowanie bezplanowego ruchu turystycznego jest zazwyczaj bardzo nieskuteczne, a duża część korzyści możliwych do uzyskania zostaje utracona.

Zasada 3. W planach ochrony należy opracować ramową strategię i zasady turystycznego udostępnienia obszarów chronionych. Plany ochrony są sporządzane obligatoryjnie dla obszarów chronionych wysokiej rangi: parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i obszarów Natura 2000 (USTAWA... 2004). W rozporządzeniach dotyczących sporządzania projektów planów ochrony (ROZPORZĄDZENIE... 2005 a, b) znajdują się wymagania w zakresie opracowania zasad udostępnienia turystycznego, w tym wyznaczenia stref o różnej intensywności użytkowania, ale szczegółowe rozwiązania nie są tam zazwyczaj precyzowane. Konieczne jest opracowanie pełnej koncepcji rozwoju funkcji turystycznej na obszarze chronionym i w jego sąsiedztwie, zgodnej z planem ochrony i stanowiącej jego uzupełnienie.

Zasada 4. Podczas opracowania programu funkcji turystycznej na obszarze chronionym należy uwzględnić specyfikę walorów krajobrazowych i przydatności turystycznej oraz uwarunkowania zewnętrzne. Każdy obszar chroniony powinien być traktowany indywidualnie, mimo wspólnych generalnych zasad kształtowania funkcji turystycznej. Ważne jest wykorzystanie predyspozycji obszaru do określonych form użytkowania turystycznego, wynikających z charakteru przyrodniczego i kulturowego. Warto uwzględnić możliwości kreacji walorów turystycznych. Najczęściej dotyczy to związku z ważnymi wydarzeniami i bohaterami historycznymi, życiem wielkich Polaków, odkryciami naukowymi i tradycją kulturową. Kreacja walorów turystycznych następuje poprzez umiejętne zaznaczenie i wydobycie tych walorów w krajobrazie i programie funkcji turystycznej. Atrakcyjność turystyczna obszaru zależy nie tylko od uczestnictwa turystów w różnych rodzajach aktywności turystycznej i oglądaniu pięknego krajobrazu, lecz także od przeżywanych emocji i procesu myślenia.

Zasada 5. Rozwijać formy turystyki mniej uciążliwe dla przyrody. Nie znaczy to, że formy bardziej uciążliwe dla środowiska mają być bezwzględnie eliminowane. Współwystępowanie różnych form zapewni większy wybór turystom i lepsze „rozłożenie” ciężaru presji turystycznej na obszarze chronionym.

Zasada 6. Formy turystyki o dużej i znacznej uciążliwości dla przyrody lokalizować przede wszystkim w otulinach parków narodowych, rezerwatów przyrody

i parków krajobrazowych. Nie zawsze będzie możliwe i celowe przestrzeganie tej zasady, np. w górskich parkach narodowych i krajobrazowych lokalizowanie schronisk jest konieczne ze względu na trudne warunki fizjograficzne.

Zasada 7. Prowadzić monitoring w zakresie wpływu ruchu turystycznego na przyrodę i krajobraz obszaru chronionego, korygując program turystyczny w razie potrzeby. Wskazane jest wyznaczenie reprezentatywnych terenów i punktów (w tym w szczególności dla terenów bardzo cennych i wrażliwych na presję turystyczną), gdzie byłby kontrolowany w sposób ciągły stan elementów przyrodniczych, wielkość ruchu turystycznego i wpływ na przyrodę. Monitoring prowadzony na bieżąco dostarcza informacji o stanie równowagi pomiędzy ochroną przyrody a użytkowaniem turystycznym, dając możliwość szybkiego przeciwdziałania negatywnej tendencji. W przypadku stwierdzenia niekorzystnego wpływu, jest konieczne zmniejszanie presji turystycznej na dany obszar najlepiej poprzez tworzenie alternatywnych atrakcyjnych punktów programu turystycznego w rejonie zagrożonych terenów, a niekoniecznie poprzez zamknięcie szlaków turystycznych. Ma to związek z kolejną ważną zasadą.

Zasada 8. Starać się zmniejszać ruch turystyczny na terenach nadmiernie użytkowanych poprzez kierowanie odwiedzających na tereny mniej obciążone za pomocą odpowiednio zaplanowanego i zrealizowanego programu turystycznego. Jest to dobry sposób kontrolowania i sterowania ruchem turystycznym. W celu zmniejszenia presji turystycznej na obszarach wartościowych przyrodniczo wskazane jest wykorzystanie obiektów kulturowych poprzez włączenie ich do programu turystycznego. Mogą one w dużej mierze przejmować „ciężar” ruchu turystycznego, w szczególności gdy są udostępnione do zwiedzania w atrakcyjny sposób i jeśli towarzyszą im inne elementy zagospodarowania turystycznego. Jeśli zabytki kulturowe o dużym znaczeniu turystycznym nie występują lub jest ich niewiele, można kreować nowe walory turystyczne.

Zasada 9. Opracować spójne strategie rozwoju funkcji zrównoważonej turystyki dla regionów lub ich części (dla kilku obszarów chronionych). Niektóre obszary chronione są bardzo atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo, ale mimo to – relatywnie mało odwiedzane przez turystów. Powodem jest najczęściej brak promocji obszaru i niedostatek programu turystycznego. Bardziej równomierne obciążenie obszarów chronionych ruchem turystycznym w regionie będzie sprzyjać zrównoważeniu funkcji turystycznej, poprawi warunki życia ludności i pozwoli na zwiększenie zysków z turystyki.

Zasada 10. Należy prowadzić edukację ekologiczną poprzez turystykę – w jak najszerszym zakresie. Turystyka jest doskonałym i skutecznym instrumentem edukacji ekologicznej, gdyż zapewnia bezpośredni kontakt człowieka z walorami przyrodniczymi i kulturowymi podczas użytkowania turystycznego, które jest podejmowane w celu zapewnienia przyjemności i wypoczynku w czasie wolnym od pracy.

Dyskusja

Funkcja turystyczna jest ściśle związana z wartościami przyrodniczymi obszaru. Stałym problemem jest utrzymanie równowagi pomiędzy ochroną wartości przyrodniczych a udostępnieniem obszaru do celów turystyki i innych rodzajów użytkowania, określane czasem jako paradoks „użytkowanie-ochrona” (ang. *use-preservation paradox*,

SORICE i IN. 2006). Atrakcyjność turystyczna obszaru zależy od występujących walorów przyrodniczych i kulturowych, a także od zagospodarowania i programu funkcji turystycznej (poziom przygotowania obszaru na przyjęcie turystów) (ŻARSKA 2005 b).

Względy przemawiające za udostępnieniem obszarów chronionych, w tym w szczególności obszarów wysokiej rangi, do turystycznego użytkowania są następujące (ŻARSKA 2002): 1) parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe i obszary Natura 2000 są dobrem narodowym i każdy ma prawo je zobaczyć, 2) obszary chronione, zwłaszcza te wysokiej rangi, zawsze będą celem turystów, należy więc przygotować je na ich przyjęcie, 3) turystyka jest ważną gałęzią gospodarki i źródłem dochodów; korzyści finansowe z niej uzyskiwane mogą stanowić rekompensatę dla ludności i władz terenu w zamian za ograniczenia wynikające z ustanowienia obszaru chronionego. Te tezy mogą dotyczyć także innych cennych terenów nie objętych ochroną. Warto jednak zaznaczyć, że ustanowienie prawnej ochrony jest wyraźnym sygnałem, że na terenie występują duże wartości krajobrazu (przyrodnicze, kulturowe, wizualne). Jest to zarazem forma promocji i reklamy obszaru odbierana przez potencjalnych wizytujących. Z doświadczeń Autorki wynika, że bardzo ważnym i często pierwszym motywem wyboru miejsca celu podróży przez turystów jest występowanie przyrodniczych obszarów chronionych i wartości kulturowych wysokiej rangi, wyszukiwanych bezpośrednio na mapach lub w Internecie.

Zdaniem autorki, powinno się obecnie planować i realizować wyłącznie turystykę zrównoważoną, niezależnie od tego, czy dotyczy to obszarów chronionych, czy innych terenów odznaczających się wartościami przyrodniczymi. Osiągnięcie zrównoważenia pomiędzy turystyką a ochroną powinno być możliwe na drodze stosowania określonych zasad planowania i zarządzania. Przykładem takiego zbioru wytycznych jest koncepcja zaprezentowana w artykule. Wdrożenie takich zasad powinno przyczynić się do rozwoju turystyki i „dopasowania” tej funkcji do wymagań ochrony. Trudność polega na rozpoznaniu stanu zrównoważenia pomiędzy użytkowaniem obszaru (w tym turystycznym) a utrzymaniem jakości krajobrazu. Brakuje kompleksowych mierników do takiej diagnozy i prawdopodobnie wystarczająco dobre wskaźniki syntetyczne nie zostaną nigdy opracowane z powodu dużego stopnia skomplikowania krajobrazu i ograniczonej możliwości przewidywania skutków zmian w nim zachodzących (krajobraz jest systemem probabilistycznym; RICHLING i SOLON 1998). Niezawodną drogą do postawienia trafnej diagnozy odnośnie stanu zrównoważenia gospodarki (turystyki) i ochrony jest monitoring przyrodniczy w połączeniu z monitoringiem ruchu turystycznego (zasada 7). Metoda monitoringu jest zastosowana m.in. w programie Natura 2000, w celu kontroli, czy chronione siedliska i gatunki nie ulegają degradacji (SIEĆ... 2004, ŻARSKA 2007). Poprzez monitorowanie stanu wybranych wskaźnikowych elementów przyrodniczych możliwe jest szybkie rozpoznanie zmian zarówno negatywnych, jak i pozytywnych, oraz skorygowanie ruchu turystycznego w razie potrzeby. Bezwzględny wymaganiami powinno być utrzymanie wartości przyrodniczo-krajobrazowych w aspekcie jakościowym, ilościowym i przestrzennym.

Rozwój funkcji turystycznej na obszarze chronionym jest społecznie i ekonomicznie pożądanym. Powinien on polegać na możliwie szerokim udostępnieniu turystycznym z uwzględnieniem maksymalizacji korzyści z turystyki (w tym efektów ekonomicznych), ale nie powodującym degradacji walorów. Taki stan rozwoju funkcji turystycznej można określić mianem „maksymalnej ekologicznej turystyki” (*maximum ecological*

carrying tourism) (ŻARSKA 2005 b). Pojęcie to ma znaczenie szersze niż termin „ekologicznej pojemności turystycznej”, gdyż uwzględnia również maksymalizację zysków finansowych generowanych przez turystykę. Według ZARĘBY (2000), pojemność turystyczna (*tourist carrying capacity*) dotyczy infrastruktury turystycznej i oznacza maksymalną liczbę turystów, jaka w tym samym czasie może korzystać z infrastruktury turystycznej i innej, nie powodując obniżenia jakości usług turystycznych i nie zakłócając życia w regionie. Ekologiczna pojemność turystyczna (*ecological tourist carrying capacity*) dotyczy przyrody i oznacza maksymalną liczbę turystów korzystających jednocześnie ze środowiska przyrodniczego, nie powodując jego degradacji.

Według WEILER i WITT (1997), kluczem do zrównoważonej turystyki jest: 1) konieczność koordynacji między sektorem państwowym chroniącym miejsca dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego a prywatnym sektorem firm turystycznych, 2) uwzględnianie w planowaniu i zarządzaniu perspektywy lokalnych społeczności m.in. w zakresie optymalizacji zysków z turystyki na poziomie lokalnym.

Ochrona przyrody i kultury powinna być w istotnym stopniu finansowana z wpływów pochodzących z turystyki, co mogłoby również wpłynąć na wzrost równowagi między ochroną a użytkowaniem (*protection-use balance*).

W zarządzaniu turystyką powinny być stosowane działania i metody pozwalające szacować ekologiczne konsekwencje użytkowania turystycznego. GÖSSLING i IN. (2002) podkreślają przydatność w tym zakresie takich instrumentów, jak: ocena oddziaływania na środowisko (*environmental impact assessment – EIA*), szacowanie pojemności turystycznej (*carrying capacity concept – CCC*), określanie limitów dopuszczalnych zmian w środowisku (*limits of acceptable change system – LAC*).

Wnioski

1. Zrównoważona turystyka pełni ważną funkcję na obszarach chronionych, dlatego należy ją starannie planować i realizować.

2. Osiągnięcie równowagi pomiędzy funkcją turystyczną a ochroną walorów przyrodniczo-krajobrazowych powinno być możliwe dzięki stosowaniu specjalnie opracowanego zbioru ogólnych zasad planowania turystyki, który można określić mianem „kodeksu dobrej praktyki turystycznej”.

3. „Kodeks dobrej praktyki turystycznej” powinien zawierać zasady planowania turystyki, dotyczące programu, monitoringu i sterowania ruchem turystycznym, w odniesieniu do pojedynczych obszarów chronionych, ich grup i całych regionów.

4. Można rozważać rozwój funkcji turystyki zrównoważonej na obszarze chronionym, polegający na szerokim udostępnieniu turystycznym terenów i maksymalizacji uzyskiwanych korzyści z turystyki z jednoczesnym zachowaniem jakości, ilości i układu przestrzennego walorów przyrodniczo-krajobrazowych. Taki stan rozwoju funkcji turystycznej na obszarze chronionym można określić terminem „maksymalna ekologiczna turystyka” (*maximum ecological carrying tourism*).

Literatura

- BORNE H., DOLIŃSKI A., 2000. Organizacja turystyki. WSiP S.A., Warszawa.
- EAGLES P.F.J., MCCOOL S.F., 2002. Tourism in national parks in protected areas – planning and management. CABI Publishing, Wallingford.
- GAWORECKI W.W., 2003. Turystyka. PWE, Warszawa.
- Gospodarowanie na obszarach chronionych. 2001. Red. A. Bołtmiuk. Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- GÖSSLING S., 2002. Global environmental consequences of tourism. *Glob. Environ. Change* 4: 283-302.
- GÖSSLING S., HANSSON C.B., HÖRSTMEIER O., SAGGEL S., 2002. Ecological footprint analysis as a tool to assess tourism sustainability. *Ecol. Econ.* 2-3, 43: 199-211.
- HALL C.M., 2000. Tourism planning; policies, processes and relationships. Prentice Hall, Harlow.
- HUNTER C., 2002: Sustainable tourism and the tourist ecological footprint. *Environ. Dev. Sust.* 4: 7-20.
- MCKERCHER B., 1998. A chaos approach to tourism. *Tour. Manag.* 20: 425-434.
- MCMINN S., 1997. The challenge of sustainable tourism. *Environ. Manag.* 17: 135-141.
- NEW CHALLENGES in recreation and tourism planning. 1993. Red. H.N. Lieber, P.D. Taylor. Elsevier, Amsterdam.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2005. Francuskie przyrodnicze parki regionalne a polskie parki krajobrazowe. *Aura* 3: 4-7.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., BARANOWSKA-JANOTA M., 1998. Przyrodnicze obszary chronione. Możliwości użytkowania. Wyd. IGPIK, Warszawa.
- RICHLING A., SOLON J., 1998: Ekologia krajobrazu. PWN, Warszawa.
- ROZPORZĄDZENIE z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie trybu i zakresu opracowania projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000. 2005 a. Dz. U. 61, poz. 549 (akt uchylony od 15.11.2008).
- ROZPORZĄDZENIE z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzenia projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody. 2005 b. Dz. U. 94, poz. 794.
- SIEĆ Natura 2000. 10 pytań – 10 odpowiedzi. 2004. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- SORICE M.G., SHAFER C.S., DITTON R.B., 2006. Managing endangered species within the use-preservation paradox: the Florida manatee (*Trichechus manatus latirostris*) as a tourism attraction. *Environ. Manag.* 1, 37: 69-83.
- USTAWA z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. 2004. Dz. U. 92, poz. 880, z późniejszymi zmianami.
- WEILER B., WITT S.F., 1997. Report. Tourism and heritage management: balancing conservation and development. *Tour. Manag.* 5, 18: 331-332.
- WOŹNIAK M., 2001. Turystyka formą zagospodarowania obszarów chronionych. W: Gospodarowanie na obszarach chronionych. Red. A. Bołtmiuk. Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok: 248-253.
- ZARĘBA D., 2000. Ekoturystyka – wyzwania i nadzieje. PWN, Warszawa.
- ŻARSKA B., 2002. Ochrona krajobrazu. Wyd. SGGW, Warszawa.
- ŻARSKA B., 2005 a. Ochrona krajobrazu. Wyd. SGGW, Warszawa.
- ŻARSKA B., 2005 b. Sustainable tourism in natural protected areas: the concept of the set of general planning principles. *Ann. Warsaw Agric. Univ. SGGW Hortic. Land. Archit.* 27: 123-131.
- ŻARSKA B., 2007. Europejska sieć ekologiczna Natura 2000 i inne przyrodnicze obszary chronione z uwzględnieniem wartości zasobów kulturowych. W: Zasoby przyrodnicze szansą zrównoważonego rozwoju. Red. P. Hewelke. Wyd. SGGW, Warszawa: 43-68.

A CONCEPT OF A SET OF SUSTAINABLE TOURISM GENERAL PLANNING PRINCIPLES IN PROTECTED AREAS

Summary. It is aimed to present the set of 10 general principles of sustainable tourism planning in natural protected areas and other terrains of valuable landscape. The concept is a reflection of the author's opinion as regards ways of accessibility of protected areas for tourism. These principles have strategic character and concern programmes, monitoring and steering of tourist movement in a single protected area as well as complex of protected areas in the region. Applied together, these principles should help to obtain the balance between tourist use and natural-landscape values protection. Tourism is a very important function of protected areas and the need is to develop it in these areas. The new term has been proposed: *maximum ecological carrying tourism* meaning wide tourist accessibility of an area and maximization of benefits obtained simultaneously with maintaining of quality, quantity and spatial layout of natural landscape values.

Key words: protected areas, sustainable tourism, principles of sustainable tourism planning, maximum ecological carrying tourism

Adres do korespondencji – Corresponding address:

Barbara Żarska, Katedra Ochrony Środowiska, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa, Poland, e-mail: barbara_zarska@sggw.pl

Zaakceptowano do druku – Accepted for print:

10.12.2008

Do cytowania – For citation:

Żarska B., 2009. Koncepcja zbioru ogólnych zasad planowania turystyki zrównoważonej na obszarach chronionych. *Nauka Przyr. Technol.* 3, 1, #58.